

УДК 35 : 338.2

Р. Г. СОБОЛЬ

СУБ'ЄКТИ СТРАХОВОГО РИНКУ: ХАРАКТЕРИСТИКИ Й ОСОБЛИВОСТІ

Проаналізовано страхову галузь в Україні в цілому та окремих суб'єктів страхового ринку, їх характеристик й особливостей розвитку.

In the article the analysis of insurance industry is conducted in Ukraine on the whole, and separate subjects of insurance market, their descriptions and features of development.

Ключові слова: страхування, суб'єкти страхового ринку, регулювання страхових послуг, ринкова інфраструктура.

Становлення України як самостійної, незалежної та демократичної держави спричинило створення і розвиток страхового ринку. Процес демонополізації економіки, який охопив усі галузі народного господарства, одразу ж позначився і на такій сфері суспільних правових відносин, як страхування. Усунення монополії держави при вирішенні юридичних економічних питань страхової справи та поява недержавних страхових компаній створили передумови формування страхового ринку України на ринкових засадах.

За роки незалежності в Україні в основному створено законодавчу та нормативну базу страхування. Це дало можливість розбудувати страховий ринок на засадах конкуренції, що сприяє підвищенню якості надання страхових послуг.

Питання формування системи страхових послуг досліджували як зарубіжні вчені Дж. Гі, Дж. Садлер, Д. Бланд, так і вітчизняні автори – В. Бабенко, С. Осадець, В. Базилевич.

Приділяючи належну увагу їх практичній і науковій діяльності, слід зазначити, що роботи сконцентровано головним чином на недоліках в галузі страхової діяльності. Проте не розглядаються такі важливі питання, як визначення пропозицій щодо заходів для покращання сучасного стану розвитку суб'єктів страхового ринку в Україні.

Метою роботи є аналіз страхової галузі в Україні в цілому та окремих суб'єктів страхового ринку, їх характеристик й особливостей розвитку.

Страховий ринок – частина фінансового ринку, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, формується попит і пропозиція на нього. Головною функцією страхового ринку є акумуляція та розподіл страхового фонду з метою страхового захисту суспільства.

Необхідними атрибутами страхового ринку є його учасники та товар, який купують і продають на цьому ринку. Учасниками страхового ринку виступають продавці, покупці страхових послуг, посередники, а також їх асоціації.

В якості покупців страхової послуги постають страхувальники. У Законі України “Про страхування” йдеться: “Страхувальниками можуть бути юридичні особи та

дієздатні громадяни, які уклали зі страховиками угоди страхування або є страховальниками згідно із законодавством України” [1]. Таким чином, потенційний покупець виходить на страховий ринок для купівлі страхової послуги, що підходить йому за якістю і ціною. Купівля підтверджується фактом укладання угоди страхування, після чого покупець стає страховальником.

Організаційна структура страхового ринку може складатися з таких складових:

1) страховики, які безпосередньо реалізують страхові послуги шляхом укладання договорів страхування;

2) так звані “страховики для страховиків” – перестраховики, які беруть на себе частину великих ризиків за відповідну винагороду. Такі організації можуть як займатися виключно перестрахуванням, так і поєднувати страхування та перестраховальну діяльність;

3) страхові агенти та страхові брокери;

4) різноманітні об’єднання страховиків;

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг.

Розглянемо організаційну структуру страхового ринку більш детально.

Акціонерне страхове товариство – це тип компанії, яка створюється та діє зі статутним капіталом, поділений на певну кількість часток – акцій. Оплачена акція дає право її власникові на участь в управлінні товариством і отримання частини прибутку у формі дивідендів.

Страхова індустрія при обґрунтованому державному регулюванні має всі можливості для отримання прибутку на рівні, який перевищує середній за всіма галузями бізнесу. У разі несприятливих наслідків діяльності конкретного страховика втрата відносно невеликих внесків до компанії не потягне за собою банкрутства самих акціонерів.

Перестрахування – це страхування особливого виду. Зміст його полягає в передачі частини ризику (ризиків) у відповідальність іншому спеціалізованому страховику, тобто перестраховику. Страховика, котрий безпосередньо працює зі страховальниками щодо взяття на себе їхніх ризиків, називають “прямим страховиком”, або страховиком, який передає ризики. Процес передачі частини взятих на себе ризиків іншим страховикам з метою створення такого страхового портфеля, який би забезпечував стійкість і рентабельність страхових операцій, називають перестрахуванням. При настанні страхового випадку перестраховик несе відповідальність згідно з узятими на себе зобов’язаннями з перестрахування. Відносини страховиків із перестраховиками регулюються договорами, що укладаються між ними.

Як у страхових, так і в перестраховальних операціях іноді потрібні посередники. Страхові агенти та страхові брокери – це страхові посередники через яких страховики здійснюють страхову діяльність. Закон України “Про страхування” (ст. 14) визначає їхні функції таким чином:

Страхові агенти – громадяни або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності (укладання договорів страхування, одержання страхових платежів, виконання робіт, пов’язаних з виплатами страхових сум і страхового відшкодування). Страхові агенти є представниками страховика і діють у його інтересах за комісійну винагороду на підставі договору зі страховиком.

Страхові брокери – громадяни або юридичні особи, які зареєстровані в установленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності і здійснюють посередницьку діяльність на страховому ринку від свого імені на підставі доручень страховальника або страховика.

Страховикам, як і іншим суб'єктам підприємництва, притаманне почуття єдності для вирішення загальних питань і захисту своїх інтересів. Різні союзи, асоціації, ліги підприємців існують у багатьох галузях народного господарства.

Можливість створення і порядок реєстрації об'єднань страховиків передбачені ст.12 Закону України “Про страхування” [1].

В Україні створено такі об'єднання страховиків: Ліга страхових організацій України; Авіаційне страхове бюро; Моторне (транспортне) страхове Бюро України; Морське страхове бюро України; Українське медичне страхове бюро.

Найбільш впливовим і відомим об'єднанням українських страховиків є Ліга страхових організацій України.

Ліга страхових організацій України (ЛСОУ) була заснована в 1992 р. як добровільне, недержавне, неприбуткове об'єднання страховальників. Остаточну роботу зі створення ЛСОУ було завершено в 1994 р. на першому з'їзді страховальників України.

Основними завданнями Ліги страхових організацій України є:

- сприяння розвитку страхового ринку;
- захист прав та інтересів учасників ринку страхових послуг, що є членами Ліги;
- сприяння формуванню та вдосконаленню правової бази страхової діяльності;
- сприяння реалізації антимонопольного законодавства в сфері страхової діяльності.

З метою ефективного виконання статутних завдань Ліга страхових організацій України здійснює такі функції:

- співпрацює з органами державної влади та управління щодо вироблення напрямків удосконалення страхової діяльності;
- забезпечує своїх членів кваліфікованими методичними, методологічними та інформаційно-консультаційними послугами та допомогою в усіх справах, що стосуються страхової діяльності;
- створює з відповідними навчальними закладами центри і курси підготовки та перепідготовки кадрів;
- співпрацює із засобами масової інформації, готує інформаційні бюлетені та інші матеріали;
- координує діяльність учасників ринку страхових послуг у сфері спільних інтересів членів Ліги;
- залучає представників членів Ліги до участі в заходах, що проводяться органами державної влади та управління з метою подальшого розвитку страхової діяльності в Україні;
- здійснює координацію розроблення типових правил страхування.

За роки свого існування це об'єднання досягло значних успіхів і користується авторитетом та повагою серед страхових компаній, органів державної влади та організацій – партнерів Ліги страхових організацій України.

Авіаційне страхове бюро (АСБ) створено відповідно до Закону України “Про страхування” і статті 3 Повітряного Кодексу України постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1998 р. № 561 [1; 2].

Основними завданнями АСБ є:

– координація діяльності національних страховиків у галузі страхування авіаційних ризиків;

– дослідження та прогнозування національного ринку страхових послуг у галузі авіації;

– організація співробітництва з підприємствами, їх об’єднаннями та іншими організаціями, які експлуатують або обслуговують засоби авіаційного транспорту;

– підготовка та внесення на розгляд державних органів пропозицій стосовно законодавчих та інших нормативних актів з обов’язкового авіаційного страхування, розроблення рекомендацій з методології здійснення відповідних видів авіаційного страхування;

– сприяння впровадженню прийнятих у міжнародній практиці умов авіаційного страхування та форм уніфікованих полісів;

– видання бюлетенів і довідників, проведення навчання, підвищення кваліфікації, організація конференцій, семінарів тощо.

На сьогодні членами АСБ є 52 страхові компанії, які працюють на ринку авіаційного страхування України.

Моторне (транспортне) страхове бюро України (МТСБУ) створено відповідно до Закону України “Про страхування” і постановою Кабінету Міністрів України від 28 вересня 1996 р. № 1175 [1; 2].

Основними завданнями Моторного (транспортного) страхового бюро є:

– гарантування платоспроможності страховиків (страхових організацій) – членів Моторного (транспортного) страхового бюро щодо страхових зобов’язань;

– укладення за погодженням з Міністерством фінансів угод з уповноваженими організаціями по страхуванню цивільної відповідальності власників транспортних засобів інших держав про взаємне визнання договорів такого страхування, взаємне врегулювання питань стосовно відшкодування шкоди та забезпечення виплати страхового відшкодування третім особам, якщо настання страхового випадку було спричинене власником транспортного засобу, застрахованим на території зазначеної держави, або власником транспортного засобу, застрахованим в Україні відповідно до зазначених угод;

– управління централізованими страховими резервними фондами;

– співробітництво з відповідними організаціями інших держав у галузі страхування цивільної відповідальності, координація обов’язкового страхування цивільної відповідальності нерезидентів – власників (водіїв) транспортних засобів у разі в’їзду їх на територію України та резидентів – власників (водіїв) транспортних засобів у разі їх виїзду за межі України;

– встановлення розмірів страхових платежів за договорами обов’язкового страхування цивільної відповідальності в межах, установлених Кабінетом Міністрів України;

– виплати компенсацій, передбачених Положенням про Моторне (транспортне) страхове бюро та страхового відшкодування згідно Положення про порядок і умови проведення обов’язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.

Бюро створюється страховиками, які мають дозвіл (ліцензію) на здійснення морського страхування та обов'язкового страхування пасажирів від нещасних випадків, що виникають під час морського перевезення, орган управління яких прийняв рішення про вступ до Бюро. Бюро створюється зазначеними страховиками шляхом укладення установчого договору.

Основні завдання Бюро:

- координація діяльності національних страховиків у галузі страхування на морському транспорті;
- дослідження та прогнозування національного ринку страхових послуг у галузі торгівельного мореплавства;
- організація співробітництва з підприємствами, їх об'єднаннями та іншими організаціями, які експлуатують або обслуговують засоби морського транспорту;
- підготовка та внесення на розгляд державних органів пропозицій стосовно законодавчих та інших нормативних актів з морського страхування, розроблення рекомендацій з методології здійснення відповідних видів морського страхування;
- розроблення програм та методів страхування морських ризиків, заходів щодо запобігання страховим випадкам;
- організація та проведення консультацій з технічних, економічних і юридичних питань, пов'язаних з класифікацією страхових випадків, визначенням розміру збитків та страхового відшкодування;
- організація та проведення науково-практичних заходів з питань страхування на морському транспорті, забезпечення методичними матеріалами, інформаційне забезпечення страховиків та страхувальників;
- видання бюлетенів і довідників, проведення навчання, підвищення кваліфікації, організація конференцій, семінарів тощо;
- представництво інтересів страховиків-членів Бюро у міжнародних об'єднаннях страховиків.

Асоціація “Українське медичне страхове бюро” зареєстрована в органах державної реєстрації 15 березня 1999 р. Членами Асоціації є 28 страхових компаній України та інших юридичних осіб. Страхові компанії – члени Асоціації УМСБ представляють 12 областей України, Автономну Республіку Крим та м. Київ.

Основною метою Асоціації є сприяння розвитку відкритого та рівнодоступного для всіх медичного страхового ринку в Україні шляхом впровадження єдиних правил, вимог і стандартів діяльності, в забезпеченні необхідної допомоги страховим компаніям в проведенні медичного страхування, організації юридичного захисту прав страховиків та страхувальників, координації зусиль страховиків на ринку послуг медичного страхування.

Для досягнення мети Асоціація УМСБ здійснює таку діяльність:

- представляє інтереси своїх членів у відносинах з державними органами України, міжнародними організаціями, тощо;
- розробляє методологію медичного страхування, стратегію і тактику його впровадження в Україні;
- сприяє формуванню розвитої інфраструктури медичного страхового ринку в Україні;
- аналізує чинне законодавство України з питань страхової діяльності та охорони здоров'я, готує пропозиції щодо його вдосконалення;

– вивчає та аналізує стан та перспективи розвитку медичного страхування в Україні та за її межами, пропагандує ідеї медичного страхування серед населення України, сприяє залученню іноземних інвесторів в програми з медичного страхування та охорони здоров'я.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг здійснює нагляд за страховою діяльністю з боку держави з метою дотримання вимог учасниками страхового ринку законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів страхувальників.

В Україні страховий ринок створюється на початку 1990-х рр. Разом з новими українськими компаніями на ринок приходять іноземні страховики. Декретом Кабінету Міністрів України “Про страхування” та Законом України “Про страхування” було закладено основи регулювання ринку страхових послуг та нагляду за діяльністю страхових компаній.

Незважаючи на серйозні зрушення, що відбулися в галузі страхування з початку її створення, існує багато проблем, що заважають її нормальному функціонуванню та розвитку. Серед головних можна виділити: наявність великої кількості вимог та бар'єрів, що обмежують конкуренцію на ринку; відсутність кодексу про страхову діяльність; низька довіра суспільства до страхових компаній; низький рівень капіталізації підприємств; недостатній розвиток брокерських послуг на ринку; крім того, проблеми, які існують в українській економіці в цілому і впливають, зокрема, і на страхову галузь.

Література:

1. Закон України “Про страхування” // Урядовий кур'єр. – 1996. – 18 квітня.
2. Законодавство України про страхування // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1997. – № 4. – 368 с.

Надійшла до редколегії 30.09.2009 р.